

คู่มือการเขียนรายงาน (วิจัย) ฉบับกะทัดรัด¹

อ. ชัญชัย ชัยสุขโกศล

วิธีใช้ : ใครคนหนึ่งเคยบอกไว้ว่า “เราเดินด้วยคำถาม” ดังนั้น ตอบคำถามทั้งหมดนี้ ก็น่าจะเขียนใช้ได้แล้วละ

Part I : การเลือกหัวข้อ/ตั้งโจทย์

1. จะเขียนเรื่องเกี่ยวกับอะไร? (research area) :
2. เรื่องนี้สำคัญอย่างไร? (ความสำคัญของปัญหา/motivation) :
3. เรื่องทำนองนี้ที่ทำกันอยู่เป็นอย่างไร? (วรรณกรรมปริทัศน์/literature review) :
- 3.1 ที่ทำกันอยู่ยังขาดแง่มุมใด/เรื่องทำนองไหนบ้าง? (research gap) :
- 3.2 ในบรรดาสิ่งที่ยังขาดอยู่ ประเด็นเฉพาะเจาะจงอะไรที่เราอยากเขียน? (research topic) :
- [อนุโลมสำหรับปริญาตรี : เรื่องไหนที่เรายังไม่รู้ และอยากรู้?] :
4. แล้วจะตั้งโจทย์ว่าอย่างไร? (โจทย์วิจัย/research questions) :
- 4.1 ประเมินด้วยตนเอง (หรือให้คนอื่นช่วยประเมิน) ดูว่าโจทย์ที่ตั้งขึ้นนั้น “เทห์แคไหน?” หรือ “จะช่วยให้เรา
ได้คำตอบอะไรใหม่ๆ มากน้อยแค่ไหน?” :

Part II : วิธีวิเคราะห์

5. จะใช้แนวคิด (concepts) /ทฤษฎี (theories) อะไรบ้างเป็นเครื่องมือช่วยคิดวิเคราะห์? (สำรวจทฤษฎี/ theoretical review) [ส่วนใหญ่คนที่ตอบว่า “ไม่มี” จริงๆ แล้ว คือ “มี! ไม่รู้ตัวว่ามันคืออะไร” วิธีแก้ คือ ให้สำรวจคำตอบที่จะตอบโจทย์ หรือวิธีที่ตอบ ว่ามาจากฐานความคิดประเภทใด? หรือเป็นคำตอบในกลุ่มคนแบบใด?] :
- 5.1 แนวคิด&ทฤษฎีที่ใช้ (ถ้ามีมากกว่าหนึ่ง) นั้น จะนำมาสัมพันธ์กันเป็นกรอบวิเคราะห์ (analytical framework) อย่างไร? :
- 5.2 [optional] แนวคิด/ทฤษฎี/กรอบวิเคราะห์ที่นำมาใช้ น่าจะทำให้เราเห็นอะไร “ใหม่” ขึ้น หรือน่าจะทำให้เราศึกษางานได้อย่าง “สนุกสนาน” หรือ “เห็นโลกได้รู้มรรยหลากหลาย” มากขึ้นหรือไม่ อย่างไร? :
6. จะตอบว่าอย่างไร? (ข้อสันนิษฐาน/hypothesis; สิ่งที่จะบอก/argument) :
7. จากโจทย์ที่ตั้งขึ้น จะพิสูจน์ให้เห็นว่าคำตอบที่ได้มานั้นน่าฟัง (make sense & มีพลัง) จะต้องอธิบายเรื่องย่อๆ หรือตอบโจทย์ย่อๆ อะไรก่อนบ้าง? (Outline) :
- 7.1 [tip] อย่าบอกเฉยๆ แต่จงแสดงให้เห็นด้วย!!
- 7.2 [tip] หัวข้อย่อๆ เหล่านี้ต้องสัมพันธ์กัน; ทดสอบได้โดยถามตัวเองว่า “ทำไมต้องมีหัวข้อย่อๆ เรื่องนี้?” หรือ “หัวข้อย่อๆ เรื่องนี้สำคัญอย่างไร?” “ทำไมต้องอยู่ก่อน/หลังหัวข้อนั้น?” :
8. ถ้าจะมีการทำกรณีศึกษา (case study) ต้องถามตัวเองว่า “ทำไมจึงเลือกกรณีนั้น กรณีนี้?” หรือ “กรณีนั้น/นี้สำคัญอย่างไร? จะทำให้เราเห็นอะไรมากขึ้น?” และ “แต่ละกรณีสัมพันธ์กันอย่างไร?” :
9. [for advance] จะเอาข้อมูลที่ได้ มาร้อยเรียงต่อกันอย่างไร ให้เป็นระบบ และตอบโจทย์ย่อๆ ต่างๆ และนำไปสู่การตอบโจทย์ใหญ่สุดที่เราตั้งขึ้นได้? [เอากรอบวิเคราะห์มาช่วยจัดระบบ] :

Part III : ว่าด้วยข้อมูล (data & information)

10. จะเอาข้อมูลมาจากที่ไหนบ้าง? :
11. ถ้าเป็นข้อมูลชนิดที่หาได้ยาก เป็นไปได้มากน้อยเพียงใดที่จะได้ข้อมูลเหล่านี้มา? (feasibility study) :
12. ข้อมูลที่ได้มานั้น น่าเชื่อถือมากน้อยแค่ไหน? Make sense มากน้อยแค่ไหน? เป็นโฆษณาชวนเชื่อ/ปลุกเร้าอารมณ์/ขายข่าวหรือไม่? :

¹ เอกสารประกอบวิชาการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี (conflict transformation by peaceful means) สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2552 ภาคต้น สอนโดยศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล วันจันทร์ที่ 8 มิถุนายน 2552

13. เป็นข้อมูลด้านเดียวหรือรอบด้านมากน้อยเพียงใด? เป็นข้อมูลผิวเผิน ที่มีอยู่อย่างดาษดื่น หรือลึกซึ้ง แปลกใหม่ มากน้อยแค่ไหน? :
14. จากข้อมูลส่วนต่างๆที่นำมาประกอบในแต่ละหัวข้อย่อย ทำให้เรา “เห็น” อะไรมากขึ้น? หรือสรุปความในหัวข้อ ย่อยนั้นๆว่าอย่างไร? :

Part IV : คำตอบ/ข้อสรุปที่ได้ [conclusive argument]

15. จากข้อมูลทั้งหมดของงานเขียน และข้อสรุปย่อยๆในแต่ละหัวข้อย่อย เราสามารถสรุปความโดยรวมทั้งหมดได้ว่า อย่างไร? :
16. แล้วไง !?! (so what?) :
- 16.1 สิ่งที่ได้ “ใหม่” กว่าเรื่องทำนองเดียวกันที่ๆทำกันอยู่อย่างไร? (ประโยชน์ที่ได้รับ/benefit) :
- 16.2 [อนุโลมสำหรับปริญญาตรี : เราได้เรียนรู้หรือ “เห็น” อะไร “ใหม่” ขึ้นจากที่เราอยู่บ้าง?] :
- 16.3 หรือเป็นเพียง “ยืนยัน” สิ่งที่อยู่แล้ว? :

Part V : การอ้างอิง

17. ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และการให้เกียรติผู้อื่น

สิ่งใดไม่ใช่ผลงานของเรา ต้องบอกผู้อ่านว่าเป็นของใครโดยการอ้างอิง ถ้าไม่อ้างอิง และทำให้ผู้อ่านคิดว่า ข้อความที่เขียนนั้นๆ เป็นของตนเอง (ทั้งๆที่จริงๆไม่ใช่) ไม่ว่าจะโดยเจตนาหรือไม่ก็ตาม **ถือว่าเป็น plagiarism (การขโมยคัดลอกเนื้อหาของคนอื่น)** ผิดทั้งในแง่ “โกหก” (ต่อผู้อ่าน) และ “ลักขโมย” (ของๆผู้อื่น); อันที่จริงแล้ว (แม้กระทั่งความคิด (idea) หนึ่งที่เรานึกคิดขึ้นมาเอง แต่ได้มาโดยอาจเป็นการพูดคุย หรือจากการอ่านเจอความคิดของใคร โดยมารยาทแล้ว ก็ยังควรให้เกียรติคนต้นคิด โดยอาจ footnote ไว้ว่าได้แรงบันดาลใจทางความคิดนี้มาจากใคร)

17.1 Quote (การยกคำพูดมาอ้าง) คือ การอ้างถึงงาน/ข้อความ/ข้อมูลของผู้อื่นชนิด “คำต่อคำ” การอ้างอิง ต้องระบุรายละเอียดถึงในระดับว่ามาจากหน้าที่เท่าไร? ถึงหน้าที่เท่าไร?

ตัวอย่าง ชัยวัฒน์อธิบายไว้ที่หนึ่งว่า “เพราะเงื่อนไขประการหนึ่งของผู้ใช้อารยะขัดขืน คือ การยอมรับบทลงโทษของรัฐ ซึ่งเป็นผลจากการละเมิดกฎหมายของตน “อย่างเปิดเผยและด้วยสันติวิธี” เช่นที่ชาร์ปเองก็แสดงไว้ ซึ่งเท่ากับถือว่ามีรัฐบาลที่ดำรงอยู่ยังมีความชอบธรรมอยู่ในตัว การใช้อารยะขัดขืนในสังคมการเมืองอย่างประเทศพม่า ที่รัฐบาลทหารขึ้นสู่อำนาจด้วยการรัฐประหารแย่งชิงอำนาจจากฝ่ายชนะเลือกตั้งมาได้ ด้วยการอาศัยความโหดร้ายรุนแรง สังหารผู้คนที่ทำการตามสิทธิของตนในระบบประชาธิปไตย จึงเท่ากับเป็นการยอมรับความชอบธรรมของรัฐบาลจากการรัฐประหาร ที่ไม่มีความชอบธรรมอยู่เลยนั่นเอง” (ชัยวัฒน์, 2549: 40) คำกล่าวนี้ หากนำมาพิจารณาเกี่ยวกับกรณี...

17.2 Paraphrase (การถอดความ) คือ การเขียนถึงงาน/ข้อความ/ข้อมูลของผู้อื่น “ด้วยคำพูดของเราเอง”

ตัวอย่าง ชัยวัฒน์อธิบายไว้ที่หนึ่งว่า เงื่อนไขหนึ่งของอารยะขัดขืน คือ ต้องยอมรับบทลงโทษของรัฐ เพราะผู้กระทำอารยะขัดขืนได้ละเมิดกฎหมาย เงื่อนไขนี้เท่ากับยอมรับความชอบธรรมของรัฐบาลนั้นๆ ดังนั้น หากใช้อารยะขัดขืนในรัฐเผด็จการอย่างในพม่าที่ขึ้นสู่อำนาจด้วยการรัฐประหารแย่งชิงอำนาจจากฝ่ายชนะเลือกตั้ง จึงเท่ากับว่าเป็นการยอมรับความชอบธรรมของรัฐบาลที่มาจากการรัฐประหาร ที่ไม่มีความชอบธรรมอยู่เลย (ชัยวัฒน์, 2549: 40) คำกล่าวนี้ หากนำมาพิจารณาเกี่ยวกับกรณี...

17.3 Reference (บรรณานุกรม/เอกสารอ้างอิง) : บัญชีรายการเอกสารที่เราใช้อ้างถึงในงานเขียนของเรา

- วัตถุประสงค์ : เพื่อให้ไปตามอ่านงานชิ้นนั้นๆต่อไป หรือตามตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาที่ quote มาว่าอ้างอิงตรงเป๊ะหรือไม่ หรือที่ paraphrase มาว่าเราเข้าใจเนื้อหาต้นฉบับถูกต้องหรือไม่.

- **หลักการ** : จะใช้รูปแบบใดก็ได้ (ไปหาดูเอาเอง มีแหล่งให้ค้นเยอะ) แต่ต้องใช้รูปแบบเดียวกันทั้งหมด และต้องมีข้อมูลอย่างน้อย 4 อย่าง คือ (1) ชื่อผู้เขียน (2) ชื่อเรื่อง (3) สถานที่พิมพ์ และ (4) ปีที่พิมพ์ (อันไหนไม่มี หรือหาไม่ได้ ต้องเขียนไว้ว่าไม่มี เช่น “มปป.” คือ ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ เป็นต้น)
ตัวอย่าง ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2549) **อารยะขัดขืน**, กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง
- ระบุให้ละเอียดที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ ถ้าอ้างแค่บทเดียวในหนังสือทั้งเล่ม ก็ต้องบอกว่า (1) อ้างจากใคร? (2) บทชื่อเรื่องอะไร? (3) ในหนังสือชื่ออะไร? (4) ใครเป็นคนจัดทำเล่มนั้นทั้งเล่ม? (อาจเป็นงานรวมบทความ ก็ต้องมี บ.ก. หรือถ้าเป็นคนเขียนคนเดียวทั้งเล่ม ก็ไม่ต้องใส่ว่าใครเป็นคนจัดทำ) (5) สถานที่พิมพ์ (6) ปีที่พิมพ์
ตัวอย่าง ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2548 ก) **“ประชาธิปไตยอำนาจนิยม”** : ผลของการใช้ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไทย ใน อุทัย ดุลยเกษม และเลิศชาย ศิริชัย (บ.ก.) **ความรู้กับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง : กรณีวิกฤติการณ์ชายแดนภาคใต้**, กรุงเทพฯ : สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, หน้า 212-270.
- **Note** : อย่าใส่เอกสารที่เราไม่ได้อ้างอิงในตัวเนื้อหารายงาน เข้ามาไว้ในบรรณานุกรม!! และเอกสารไหนที่อ้างอิง/พาดพิงไว้ในตัวเนื้อหารายงาน ต้องมีอยู่ในบรรณานุกรมทุกชิ้น!!

Part V : Writing Tips (ข้อ 1-3 หลักคิด ข้อ 4-7 หลักปฏิบัติ)

1. **ชื่อสัตว์ต่อตนเอง** : ชื่อสัตว์ต่อความรู้สึก&ความนึกคิดของตนเอง มั่นใจในความเป็นตัวของตัวเอง อย่างกลัวจะดูไม่ฉลาดหรือ “ลิเก”
2. **ค้นหา “ทาง” ของตน** : อย่าตามหรือลอกเลียนแบบใคร ไม่ว่าจะเป็หนังสือ อาจารย์ หนังสือทฤษฎีใดๆ แม้แต่เอกสารชิ้นนี้ อย่าเชื่อโดยไม่ตั้งคำถาม หรือคิดไตร่ตรองก่อน แต่จงค้นหาและพัฒนา “ทาง” ของตัวเองขึ้น พวกคุณอาจทำได้ดีกว่าต้นแบบเหล่านี้ อย่าปิดกั้นศักยภาพตัวเองด้วยการตามคนอื่น
3. **ก้าวข้ามขีดจำกัดของตน** : จะพัฒนาตัวเองได้ ต้องค้นหา&ยอมรับใน “ขีดจำกัด” ของตัวเอง...เพื่อที่จะก้าวข้ามมันไปให้ได้
4. **Write before Ready** : อย่ารอให้พร้อม แล้วจึงค่อยลงมือเขียน จงเขียนก่อนที่เราจะพร้อม เพราะการเขียน คือ การเรียบเรียงความคิด และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “การเขียน (ในทางสังคมศาสตร์) คือ การทำแล็บ (ในทางวิทยาศาสตร์)” เพราะเป็นการทดลองนำของชิ้นนั้นมาผสม/ประกอบกับของชิ้นนี้ (และชิ้นอื่นๆ) ในลักษณะต่างๆ แล้วดูว่าผลเป็นอย่างไร (เช่น เกิดสารใหม่ขึ้นใหม่? เป็นต้น)
5. **ฟังเสียงภายใน** : ฟังและค้นหาเสียงจากภายในตัวเอง เชื่อมมันสิ่งที่อยู่ในหัวใจเรา แล้วเขียนมันออกมา
6. **Writing Meditation** : ฝึกเขียน ให้เหมือนการ “เจริญสติภาวนา” ช่วงขณะจิตที่นิ่งลงเขียนงาน บางครั้งควรหยุดตัดสิน (judge/critical mind) สิ่งที่กำลังเขียนว่าดีหรือไม่ แต่ปล่อยให้สิ่งที่อยู่ในใจค่อยๆ หลั่งไหลออกมาให้หมดเสียก่อน แล้วจึงค่อยมาวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อจัดปรับตัดแต่ง/เรียบเรียงให้ดูน่าสนใจเป็นระบบ/อ่านรู้เรื่องมากขึ้นอีกครั้ง
7. **Sense-making** : เวลาที่มีข้อสงสัย/ไม่แน่ใจเกี่ยวกับการเขียน ว่าควรเขียนอะไร อย่างไร หรือไม่รู้จะเลือกทางออกแบบใด [จริงๆแล้ว เวลาที่เรามีข้อสงสัย หลายครั้ง ไม่ใช่ไม่รู้อะไรเลย แต่ไม่รู้จะเลือกทำแบบไหนดี] ให้ทำ 1-2 อย่าง ดังนี้
 - คิดว่า ถ้าเราเป็นผู้อ่าน เราจะรู้สึกอย่างไรกับเรื่องนั้นๆ?
 - ถามตัวเองอย่างชื่อสัตว์ ว่าทางเลือกทางออกสำหรับข้อสงสัยนั้น make sense มากน้อยแค่ไหน?